

УДК 342.9:5.08

КОВАЛЕНКО Л.П., кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного університету “Юридична академія імені Ярослава Мудрого”

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОКУМЕНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. Розкривається сутність поняття “документована інформація”, аналізується інформаційне законодавство, яке регулює створення, зберігання, обіг документованої інформації.

Ключові слова: документована інформація, інформація, інформаційне законодавство, інформаційно-правове регулювання.

Аннотация. Раскрывается сущность понятия “документируемая информация”, анализируется информационное законодательство, регулирующее создание, хранение, обращение документируемой информации.

Ключевые слова: документируемая информация, информация, информационное законодательство, информационно-правовое регулирование.

Summary. Reveals the essence of the concept of “documented information”, information legislation is analyzed, which governs the creation, storage, circulation of documented information.

Keywords: documented information, information, information legislation, information and legal regulation.

Постановка проблеми. Основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини, які виникають між споживачем інформації та її виробником при обігу документованої інформації, є Закон України “Про інформацію”. Проблемними є питання визначення видів та удосконалення правового регулювання документованої інформації.

Метою статті є визначення видів та удосконалення правового регулювання документованої інформації.

Виклад основних положень. Користувачами або споживачами інформації (особи, що запитують інформацію) є громадяни й особи без громадянства, які перебувають на території України, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, органи й організації, інформаційні об’єднання, інші особи, що володіють правами юридичної особи. Вони мають рівні права на доступ до державних інформаційних ресурсів і не зобов’язані обґрунтовувати перед їх власником необхідність одержання запитуваної ними інформації (виняток становить інформація обмеженого доступу).

При цьому встановлюється, що власники інформаційних ресурсів забезпечують користувачів (громадян) інформацією із цих ресурсів на основі законодавства, статутів зазначених органів й організацій, положень про їх діяльність, а також договорів на послуги з інформаційного забезпечення.

Доступ фізичних і юридичних осіб до державних інформаційних ресурсів визначається основою здійснення суспільного контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суспільних, політичних й інших організацій, а також за станом економіки, екології й інших сфер громадського життя [1, с. 15].

Інформація, отримана громадянами й організаціями на законних підставах з державних інформаційних ресурсів, може бути використана ними для створення інформації з метою її комерційного поширення з обов’язковим посиланням на джерело.

Порядок одержання користувачем інформації (зазначення місця, часу, відповідальних посадових осіб, необхідних процедур) визначає відповідний власник інформаційних ресурсів з дотриманням вимог Закону України “Про інформацію”. Переліки інформації й послуг з інформаційного забезпечення, відомості про порядок й умови доступу до інформаційних ресурсів власники інформаційних ресурсів й інформаційних систем надають користувачам безкоштовно.

Порядок опрацювання документованої інформації обмеженого доступу, правила її захисту й порядок доступу до неї визначаються органами державної влади, відповідальними за певні види і масиви інформації відповідно до їх компетенції, або безпосередньо її власником відповідно до законодавства [2, с. 78].

Правові норми, що регламентують приписи Закону України “Про інформацію” і які забезпечують реалізацію права на пошук, одержання й передачу документованої інформації різних видів, відображені у законах й інших нормативно-правових актах за видами інформації. Це, зокрема, норми про обов’язки щодо надання інформації певного виду видавцями, редакціями й іншими поширювачами інформації, власниками й користувачами інформаційних ресурсів. До таких законів можна віднести, наприклад, закони України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про телебачення і радіомовлення”, “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”.

З метою більш чіткої реалізації інформаційно-правового статусу – права кожного на пошук, одержання й передачу інформації від державних органів і з державних інформаційних ресурсів, на нашу думку, необхідно розробити проект Закону України “Про права суб’єктів інформаційного права на доступ до інформації”. Цим законом будуть конкретизуватися норми Закону України “Про інформацію”, встановлюватися правила доступу й одержання інформації органів державної влади й місцевого самоврядування, закріплюватися правовий режим такої інформації й встановлюватися відповідальність за непредставлення інформації.

Встановлюються основні принципи забезпечення права на доступ до інформації органів державної влади й місцевого самоврядування (виробники документованої інформації): презумпція доступності й відкритості інформації; вірогідність і повнота інформації; своєчасність надання інформації; захист права на доступ до інформації, у тому числі в судовому порядку; встановлення обмеження права на доступ до інформації тільки національним законом і тільки в тій мірі, у якій це необхідно для захисту основ конституційного ладу, забезпечення оборони країни й безпеки держави, авторитету й неупередженості правосуддя; моральності, здоров’я, прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб; дотримання при наданні інформації прав і законних інтересів третіх осіб [3, с. 56].

Існує інформація, доступ до якої не може бути обмежений. Це:

інформація, необхідна для задоволення й захисту прав і законних інтересів осіб;

закони, інші нормативно-правові акти;

інформація про надзвичайні ситуації (події, катастрофи, стихійні лиха), що загрожують безпеці й здоров’ю громадян, екологічна, метеорологічна, демографічна, санітарно-епідеміологічна й інша інформація, необхідна для забезпечення безпеки громадян, населених пунктів, виробничих й інших об’єктів;

інформація про розміри золотого запасу й державних валютних резервів України;

інформація про привілеї, компенсації й пільги, які надаються громадянам, посадовим особам і організаціям;

інформація про стан здоров'я осіб, віднесених законодавством України до категорії вищих посадових осіб України;

інформація про факти порушення прав і свобод людини й громадянина, а також прав юридичних осіб;

інформація про правовий статус і діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування, про використання бюджетних коштів, про стан економіки й потреби населення, про стан боротьби зі злочинністю;

інформація, обмеження доступу до якої заборонене іншими національними законами.

Доступ до інформації може здійснюватися у порядку:

ознайомлення з офіційними документами, що містять запитовану інформацію;

одержання копії відповідного документа або витягу з нього;

одержання довідки, що містить запитовану інформацію;

одержання усного викладу сутністтю запитованої інформації;

одержання відомостей про джерело опублікування запитованої інформації в офіційному виданні.

Запит на інформацію, а також надання інформації за запитом може здійснюватися в усній чи письмовій формі або з використанням електронних технологій.

Для отримання доступу до інформації на підприємствах, установах та організаціях, створюються спеціалізовані служби. Права, обов'язки, відповідальність спеціальних служб, підрозділів, посадових осіб, що здійснюють діяльність стосовно реалізації цієї функції, устанавлюються положеннями про ці служби, підрозділи й посадовими інструкціями, затвердженими у встановленому порядку [4, с. 83].

Правила виконання запитів на одержання інформації встановлюються керівником відповідного органу або організації. Правила повинні містити визначення й режим роботи відповідних служб, підрозділів або посадових осіб, на яких покладені обов'язки із забезпечення доступу до інформації; категорії наданої інформації, види послуг, пов'язаних з її наданням (включаючи порядок доступу до автоматизованих інформаційних систем), порядок оплати цих послуг й інші умови доступу.

Фіксуються права споживача інформації:

обирати будь-яку форму запиту, передбачену національним законом;

не обґрунтовувати необхідність одержання запитованої інформації, якщо таке обґрунтування не потрібно для уточнення сутності запиту і якщо інше не встановлене національним законом;

у разі надання відповіді в усній формі вимагати письмової відповіді;

оскаржити у встановленому порядку дії органів й організацій, їх посадових осіб, що порушили право на доступ до інформації й порядок його реалізації.

При цьому споживач зобов'язаний зберігати порядок й умови доступу до інформації, передбачені законом, іншими виданими відповідно до цього нормативно-правовими актами.

Обов'язки виробників документованої інформації:

забезпечувати вірогідність наданої інформації, дотримання строків і умов її надання;

відповідати за порушення встановленого законом й іншими актами законодавства України права на доступ до інформації.

Виробники документованої інформації ведуть реєстри офіційних документів, які вони зобов'язані надавати за запитом.

Формуються вимоги до складання запиту на одержання інформації. У запиті повинні бути зазначені прізвище, ім'я та по батькові особи, що звернулася за одержанням інформації, визначення організації, від імені якої звернений запит, прізвище, ім'я та по батькові особи, якій варто направити відповідь, її адреса і номер телефону для відповіді або уточнення характеру запиту, а також бажані форма й вид відповіді.

Відповідь на запит про одержання інформації повинна бути надана у якомога короткій строк, але не пізніше ніж через 30 днів після дня одержання запиту.

Встановлюється порядок розгляду й задоволення запиту. Якщо запитувана інформація не може бути надана в зазначений строк, то особі, що звернулася за її одержанням, направляється письмове повідомлення про відстрочення надання запитуваної інформації. У повідомленні мають бути зазначені строк і причини відстрочення надання запитуваної інформації.

Якщо орган, що одержав запит, не має запитуваної інформації, він не пізніше ніж у семиденний строк зобов'язаний повідомити про це зацікавлену особу, а також, по можливості, повідомити їй назву й адресу органа, організації або особи, які можуть мати запитувану інформацію, або вказати організацію, у яку направлений зазначений запит.

Відповідь на запит повинна містити назву організації, прізвище виконавця запиту та його телефон. Запити (у тому числі усні), а також відповіді на запити підлягають реєстрації за місцем одержання цих запитів.

Установлюються порядок й умови відмови щодо надання інформації.

Не підлягає наданню інформація, що містить відомості:

- про державну, комерційну, службову, професійну або банківську таємницю;
- про приватне життя іншої особи без її згоди (персональні дані), якщо інше не передбачено чинним законодавством;
- про здійснення у встановленому законом порядку оперативно-розшукової й слідчої діяльності;

про судовий розгляд цивільних і кримінальних справ у випадках, коли розголошення цих відомостей заборонено законом або може порушити право людини на об'єктивний судовий розгляд його справи, створити загрозу життю або здоров'ю громадян; доступ до яких обмежений законами.

Не підлягають обов'язковому наданню за запитами доповідні записки, переписка, доручення посадових осіб й інша інформація внутрішньоорганізаційного характеру. Відмова щодо надання інформації повинна містити вказівку про причину, з якої запит не може бути задоволений, дату ухвалення рішення про відмову, а також роз'яснення про порядок його оскарження.

Встановлюється порядок відшкодування витрат щодо надання інформації, вказуються умови надання інформації на безоплатній основі (інформація, що безпосередньо стосується осіб, які запитали інформацію; інформація, що уточнює або доповнює раніше надану інформацію; інформація, пов'язана з реалізацією прав і обов'язків юридичної особи). Звільняються від сплати за надання інформації із запитів особи, що належать до соціально й економічно незахищених груп (категорій) населення (діти, інваліди, пенсіонери, офіційно визнані безробітні).

За надання інформації може стягуватися плата, що не перевищує накладні витрати, зазначені у зв'язку з її наданням, у порядку, встановленому правилами надання інформації.

Порядок відшкодування національним органам і організаціям, органам й організаціям суб'єктів інформаційного права України витрат, пов'язаних з наданням ними інформації, встановлюється відповідно урядом України.

Відмова в наданні інформації, необґрунтоване відстрочення відповіді або її непредставлення протягом встановленого строку, а також інші порушення порядку розгляду й задоволення запиту, передбачених законом, можуть бути оскаржені у вищому за підпорядкованістю державному органі (організації). Якщо рішення вищого органу або організації не задовольняє заявників, заява може бути направлена до суду.

Особи, яким неправомірно відмовлено в доступі до інформації, а також особи, що одержали недостовірну інформацію, мають право на відшкодування зазнаного збитку.

Посадові особи органів і організацій, винні в незаконному обмеженні доступу до інформації, непредставленні інформації у встановленому порядку, наданні недостовірної інформації, що допустили інші порушення права на доступ до інформації, залучаються до кримінальної, адміністративної або цивільної відповідальності згідно із законодавством України.

В умовах, коли інформаційна комунікація людей переноситься в трансграничні інформаційні мережі, у яких виявити факти порушення інформаційних прав є дуже складним, а законодавство ще не сформоване, виконання таких обов'язків потребує від користувачів інформації найчастіше дотримання не правових, а швидше етичних норм, які ґрунтуються на високій свідомості й саморегуляції. У зв'язку з цим при інформаційній взаємодії в Інтернеті розробляються різні кодекси честі.

Правову базу цього інституту становлять інформаційно-правові норми Конституції України, що закріплюють права й обов'язки суб'єктів стосовно підготовки (формування), передачі й поширення документованої інформації й інформаційних ресурсів, а також видачі інформації з інформаційних ресурсів споживачеві.

Найважливішим актом у галузі обігу документованої інформації є Закон України “Про інформацію”. Закон закріплює обов'язок держави у сфері формування інформаційних ресурсів й інформатизації через розробку й реалізацію державної політики у цій галузі, що спрямована на створення умов для ефективного і якісного інформаційного забезпечення під час вирішення стратегічних й оперативних завдань соціального й економічного розвитку України.

Державна політика у сфері формування інформаційних ресурсів й інформатизації спрямована на створення умов для ефективного і якісного інформаційного забезпечення вирішення стратегічних та оперативних завдань соціального й економічного розвитку України.

На нашу думку, в Україні існує велика кількість законів, які регулюють інформаційні відносини, але є значна кількість і прогалин у законодавстві. Так, на сьогодні в Україні відсутній закон, який регулював би питання формування обов'язкового примірника документів як ресурсної бази комплектування повного національного бібліотечно-інформаційного фонду України й розвитку системи державної бібліографії, забезпечував охорону обов'язкового примірника документів, його суспільне використання. Дія цього закону могла б не поширюватися на документи особистого й секретного характеру, документи, створені в одному примірнику, архівні матеріали (документи) і управлінську документацію.

Головним завданням такого закону було б правове регулювання відносин при формуванні й використанні національного бібліотечно-інформаційного фонду України у вигляді збирання усіх видів обов'язкового примірника, який комплектувався б на підставі обов'язкового безкоштовного примірника, що розподіляється між книжковими палатами, бібліотеками, органами науково-технічної інформації і призначений для постійного зберігання й суспільного користування.

Також, на нашу думку, є актуальним і необхідним прийняття закону про участь у міжнародному інформаційному обміні. Його мета – створення умов для ефективної участі України в міжнародному інформаційному обміні в рамках єдиного світового інформаційного простору, захист інтересів України, суб’єктів інформаційного права, а також захист інтересів, прав і свобод фізичних і юридичних осіб при міжнародному інформаційному обміні.

До об’єктів міжнародного інформаційного обміну належать: документована інформація, інформаційні ресурси, інформаційні продукти, інформаційні послуги, інші засоби міжнародного інформаційного обміну.

Суб’єктами міжнародного інформаційного обміну в Україні можуть бути: держава, інші суб’єкти інформаційного права, органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування, фізичні і юридичні особи України, фізичні і юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства.

Документована інформація, інформаційні ресурси, інформаційні продукти, засоби міжнародного інформаційного обміну належать до об’єктів майнових прав власників і включаються до складу їх майна.

Власник інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів, засобів міжнародного інформаційного обміну має право оскаржити в суді дії посадових осіб щодо обмеження міжнародного інформаційного обміну, якщо, на його думку, ці дії необґрунтовані і порушують його права.

При виявленні позаштатних режимів функціонування засобів міжнародного інформаційного обміну власник цих засобів повинен вчасно повідомляти про це в органи контролю за здійсненням міжнародного інформаційного обміну.

Використана література

1. Бантишев О. Державна таємниця як предмет злочину в Україні та деяких інших країнах / О. Бантишев, О. Шамара // Юрид. радник. – 2005. – № 5. – С. 75-78.
2. Баранов В.М. Информационное право и информационное общество : философские проблемы взаимодействия / В.М. Баранов, М.В. Баранова, С.И. Яночкин // Философия права. – 2001. – № 1. – С. 14-19.
3. Россолов М.М. Правовая информатика и управление в сфере предпринимательства / М.М. Рассолов, В.Д. Элькин, И.М. Россолов. – М., 1996.
4. Копылов В.А. Информационное право / В.А. Копылов. – М. : Юристъ, 2002. – 512 с.

~~~~~ * * * ~~~~~